

Sygn. akt II CNP 3/20

POSTANOWIENIE

Dnia 29 czerwca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 29 czerwca 2020 r.,
skargi W.R.
o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia
Sądu Okręgowego w P. z dnia 19 kwietnia 2018 r., sygn. akt IV Ca [...] wydanego
w sprawie z wniosku M.K.
przy uczestnictwie W.R., M.R.,
E.R. i L.R.
o dział spadku,

odrzuca skargę.

UZASADNIENIE

W.R. 29 listopada 2019 r. wniósł o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w P. z 19 kwietnia 2018 r. w sprawie z wniosku M.K. przy uczestnictwie W.R., M.R., E.R. i L.R. o dział spadku, którym to postanowieniem Sąd Okręgowy oddalił apelację uczestnika W.R. od postanowienia Sądu Rejonowego w P. z 13 lutego 2017 r.

Skarżący zarzucił, że zaskarżone postanowienie zostało wydane z naruszeniem art. 278 i art. 232 k.p.c. przez ich niezastosowanie oraz art. 684 k.p.c.

Skarżący stwierdził, że w następstwie wydania zaskarżonego postanowienia została mu wyrządzona szkoda w wysokości odpowiadającej zawyżonej spłacie, którą zobowiązany jest uiścić na rzecz pozostałych uczestników działu spadku. Sądy *meriti* wadliwie określiły bowiem łączną wysokość spłaty na 116.876,04 zł, podczas gdy powinna to być kwota 5.423,79 zł. Wnioskodawczyni egzekwuje od skarżącego zasądzoną na jej rzecz spłatę, co czyni szkodę skarżącego realnie już występującą.

Skarżący oświadczył, że wzruszenie zaskarżonego orzeczenia nie jest możliwe, gdyż nie przysługuje od niego skarga kasacyjna ani skarga o wznowienie postępowania

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z art. 424¹ § 1 k.p.c. wynika, że jedną z przesłanek dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest wyczerpanie przez skarżącego wszystkich stawianych do dyspozycji przez system prawny mechanizmów (środków prawnych) umożliwiających korektę niezgodnego z prawem prawomocnego wyroku przez jego zmianę bądź uchylenie. Rozwiązanie to jest wyrazem subsydiarnego charakteru skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jako nadzwyczajnego środka prawnego, który nie służy uchyleniu albo zmianie prawomocnego orzeczenia, lecz inicjuje tylko pierwszą fazę postępowania zmierzającego do realizacji odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa z tytułu wydania niezgodnego z prawem prawomocnego orzeczenia sądu (art. 417¹ § 2 k.c. w związku z art. 77 ust. 1 Konstytucji). Odpowiedzialność ta może aktualizować się tylko wówczas, gdy poszkodowany uczynił wszystko celem wyeliminowania źródła szkody. Dopiero bezskuteczność dostępnych narzędzi procesowych lub ich brak może - w wypadku wystąpienia szkody - uzasadniać roszczenie o jej naprawienie, a tym samym dopuszczalność skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (por. druk sejmowy IV kadencji Sejmu nr 2696, pkt 4; postanowienia Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18, OSNC 2018, nr 12, poz. 121, i z 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.).

Wymaganiem, które ustawodawca przewidział w art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c., stanowiącym element konstrukcyjny skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, jest wykazanie niemożności wzruszenia zaskarżonego nią wyroku w drodze innych środków prawnych. Niemożność zmiany lub uchylecia zaskarżonego prawomocnego wyroku w drodze innych środków prawnych jako przesłanka dopuszczalności skargi musi istnieć zarówno w przeszłości, jak i w chwili oceny dopuszczalności skargi (*verba legis* „zmiana lub uchylene tego wyroku (...) nie było i nie jest możliwe”). Oznacza to, że skarga jest niedopuszczalna wtedy, gdy zmiana lub uchylene wyroku było możliwe w przeszłości i nadal jest możliwe w chwili oceny dopuszczalności skargi, wtedy, gdy zmiana lub uchylene wyroku było możliwe w przeszłości, ale nie jest możliwe w chwili oceny dopuszczalności skargi (wyjątek w tym zakresie przewiduje art. 424¹ § 2 k.p.c.) oraz wtedy, gdy zmiana lub uchylene wyroku nie było możliwe w przeszłości, ale jest (stało się) możliwe w chwili oceny dopuszczalności skargi.

Na mocy ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2018 r., poz. 5 ze zm., dalej jako: „u.SN”) ustawodawca do systemu prawnego wprowadził skargę nadzwyczajną – nowy nadzwyczajny środek zaskarżenia, o szerokich podstawach, obejmujących m.in. naruszenie zasad, wolności i praw określonych w Konstytucji oraz rażące naruszenie prawa przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (art. 89 § 1 u.SN). Skarga ta może być wniesiona w terminie 5 lat od uprawomocnienia się orzeczenia (art. 89 § 3 u.SN), a w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym może służyć podważaniu prawomocnych orzeczeń sądowych wydanych przed wejściem tej ustawy w życie, lecz po dniu 17 października 1997 r. (art. 115 § 1 u.SN). Ustanowiono zatem kolejny instrument prawny pozwalający na uchylene lub zmianę prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego kończącego postępowanie w sprawie (art. 89 § 1 w związku z art. 91 § 1 u.SN), obejmujący także - we wskazanych granicach czasowych - orzeczenia, które uprawomocniły się przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym, tj. przed dniem 3 kwietnia 2018 r.

W następstwie uwzględnienia skargi nadzwyczajnej dojść może do zmiany lub uchylene objętego nią orzeczenia (art. 91 § 2 u.SN) ewentualnie -

w określonych wypadkach - do stwierdzenia wydania tego orzeczenia z naruszeniem prawa (art. 89 § 4 i art. 115 § 2 u.SN).

Wprowadzenie skargi nadzwyczajnej ma znaczenie dla dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, w szczególności w odniesieniu do orzeczeń, które - jak orzeczenie zaskarżone przez powódkę - uprawomocniły się w dniu 3 kwietnia 2018 r. lub po tym dniu. Skoro wprowadzono dodatkową, nieprzewidzianą wcześniej, gwarancję zgodności z prawem orzeczeń sądowych, otwierając drogę do zmiany lub uchylecia wadliwego orzeczenia poza trybem skargi kasacyjnej i skargi o wznowienie, to skorzystanie z niej - na równi ze skorzystaniem ze skargi kasacyjnej i skargi o wznowienie - musi wyprzedzać dochodzenie ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Gwarancja ta zakłada możliwość usunięcia źródła szkody w postaci wydania orzeczenia, co może uczynić odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa bezprzedmiotową (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18, OSNC 2018, nr 12, poz. 121, i z 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.).

Oceny tej nie zmienia okoliczność, że wyłączna legitymacja do wniesienia skargi nadzwyczajnej przysługuje podmiotom określonym w art. 89 § 2 u.SN. Strona nie może wprowadzić wniesić skargi nadzwyczajnej samodzielnie, jednak może zwrócić się do legitymowanego podmiotu o jej wniesienie (por. w odniesieniu do Prokuratora Generalnego § 335a - 335m rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 7 kwietnia 2016 r. - Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, jedn. tekst: Dz. U. z 2017 r., poz. 1206). Wystąpienie do uprawnionego podmiotu nie obliguje go do wniesienia skargi, aktywność ta jest jednak nieodzowna, gdyż strona czyni w ten sposób zadość wymaganiu wykorzystania wszelkich dostępnych dla niej prawnych mechanizmów służących wzruszeniu prawomocnego orzeczenia, co warunkuje dopuszczalność skargi o stwierdzenie jego niezgodności z prawem i uruchomienie odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Negatywna ocena podmiotu uprawnionego do wniesienia skargi nadzwyczajnej i wynikająca z niej obiektywna niemożność - z punktu widzenia strony - uchylecia lub zmiany prawomocnego orzeczenia w drodze skargi nadzwyczajnej, otwiera drogę do

żądania stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z 30 sierpnia 2018 r., III CNP 9/18, OSNC 2018, nr 12, poz. 121 i z 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.).

O subsydiarnym charakterze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia w stosunku do skargi nadzwyczajnej przesądza nie tylko to, że jest ona dopuszczalna tylko wtedy, gdy zmiana lub uchylenie orzeczenia w drodze innych środków prawnych nie było i nie jest możliwe, podczas gdy druga skarga zmierza głównie do zmiany lub uchylenia orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 listopada 2018 r., I CNP 43/17, nie publ.), ale również treść art. 89 § 4 i art. 115 § 2 u.SN. Przepisy te przewidują - w określonych w nich wypadkach - zaniechanie uchylenia lub zmiany orzeczenia przez Sąd Najwyższy rozpoznający skargę nadzwyczajną, mimo jego nieprawidłowości, i poprzestanie na stwierdzeniu wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa. W tych zatem wypadkach skarga nadzwyczajna wypełnia funkcje zbieżne z funkcjami skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, gdyż otwiera drogę do realizacji odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, przy zachowaniu kwestionowanego orzeczenia w obrocie prawnym. Inicjowane skargą nadzwyczajną postępowanie przed Sądem Najwyższym staje się wtedy jednym z postępowań, o których mowa w art. 417¹ § 2 zdanie pierwsze k.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, nie publ.).

Skarga nadzwyczajna jest z kolei niedopuszczalna, gdy orzeczenie, przeciwko któremu skarga ta ma być skierowana, może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 89 § 1 *in fine* u.SN). W grupie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia, o których mowa, nie mieści się skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, skoro nie zmierza ona do zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia i w związku z tym jej kwalifikacja do kategorii środków zaskarżenia w ogólności jest wątpliwa (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 30 listopada 2018 r., I CNP 43/17, nie publ.).

W okolicznościach sprawy skarżąca 19 kwietnia 2019 r. złożyła skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku z 25 kwietnia 2018 r. i nie zawarła w skardze wywodu objaśniającego, czy wystąpiła do uprawnionego organu o wniesienie na jej rzecz skargi nadzwyczajnej w sprawie i w jaki sposób wniosek został oceniony. Skoro skarżąca może wystąpić z wnioskiem do jednego z organów określonych w art. 89 § 2 u.SN o złożenie skargi nadzwyczajnej od wyroku z 25 kwietnia 2018 r., to jej skarga jako niedopuszczalna podlega odrzuceniu (art. 424⁸ § 2 k.p.c.).

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.